Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

9
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 464 sahifa, 30-sentyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir:
Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoshlar, fan, ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat va sport masalalari bo'yicha maslahatchisi o'rinbosari
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dots., O'zR Tabiat resurslari vaziri o'rinbosari
Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori
Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasi professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktaranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi Pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq Markazi xorijiy hamkorlik bo'yicha mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To'lqin Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Ichki turizmni rivojlanlantirishda davlatning o'rni 7
Dehqonov Burxon Rustamovich, tayanch doktorant

Qishloq xo'jaligida sug'orish tizimlari boshqaruvini rivojlantirish yo'llari 11
Mirjamilova Hulkar Nurali qizi, assistent

Yangi O'zbekiston sharoitida o'simliklar karantini tizimi faoliyatini takomillashtirish va iqtisodiy samaradorligini oshirish 15
Alimov Murodkosim Achilovich, mustaqil izlanuvchi

"Yashil iqtisodiyot"da energetika sohasini investitsion holatining statistik tahlili 20
Umarov Faxriddin Umar o'g'li, katta o'qituvchi

Yoqilg'i-energetika korxonalari moliyaviy barqarorligini ta'minlashda investitsion faoliyatning ahamiyati 26
Ergashev Muhibbek Aslam o'g'li, mustaqil izlanuvchi

Tog'li hududlarda turizm biznesining rivojlanishi 31
Abduvakil Alimov Komil o'g'li, tayanch doktorant

Ta'lim turizmining nazariy asoslari va O'zbekistondagi tendensiyalari 38
Maxmudova Nodira O'ktamovna, tayanch doktorant

Turizmga innovatsion texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari 43
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li, tayanch doktorant

Mintaqaviy investitsion loyihalarning jozibadorligi tahlillari masalalari 46
Davlyatshayev Akmal Ashurmamatovich, dotsent, i. f. n.

Yashil iqtisodiyotning tijorat banklaridagi ahamiyati va ularning raqamlashuvi 51
Maxmudova Muxlisa Qodirjon qizi, dotsent, PhD

Turizmni rivojlantirishda "Tourism 4.0" konsepsiyasini joriy etish masalalari 57
Yuldasheva Dilnoza Ulug'bekovna, mustaqil tadqiqotchi

Davlat tomonidan qishloq xo'jaligini moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish 62
Ollokulova Feruza Mansurovna, PhD; **Jabborov Jahongir Abduvohid o'g'li,** magistrant

Перспективные направления "Зелёной химии" для Республики Узбекистан 66
Султанходжаев Бахтиёр Забихуллаевич

O'zbekistonda transport va logistika sohasini rivojlantirish strategiyasi 73
Usmonov Botir, magistr

Hududlarda investitsion faollikni oshirishga qaratilgan mexanizmni takomillashtirish 78
Sunatullayeva Shaxnoza Xurshid qizi, tayanch doktorant

Qurilish tarmoqlarida boshqaruv faoliyatining iqtisodiy ko'rsatkichlari tahlili 82
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich, PhD

Connection between interest rate on loans, cash flow and turnover of funds 87
Sharbat Abdullaeva, Professor; Sardor Abdullaev, the applicant

Econometric Analysis of the Impact of IPO on the Market Capitalization of Companies 92
Shakhzod Saydullaev, PhD.

Davlat xaridlarini takomillashtirishda byudjet mablag'laridan samarali foydalanishning mohiyati va zarurligi 101
Raximjonov Kamronbek Ilxomjon o'g'li, mustaqil tadqiqotchi

O'zbekistonda to'lov tizimining raqamli transformatsiyasining o'ziga xos xususiyatlari 105
Otamurodov Shavkat Nusratillayevich, i. f. d. (DSc); **Eshqulova Nasiba Normo'minovna,** o'qituvchi

Tijorat banki xizmatlarida ta'lim kreditining o'rni va uni takomillashtirish masalalari 110
Eldor Uskanov, mustaqil tadqiqotchi

Korxonaning strategik boshqaruvini takomillashtirish 114
Maxmudov Nosir Maxmudovich, professor; **Elmurodov Faxriddin Farxodovich,** magistratura tinglovchisi

Respublikada kichik biznesni moliya-kredit mexanizmlari orqali qo'llab-quvvatlash masalalari 120
Ergashev Otamurod Toshtemirovich, PhD

Mulk iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda muammo va yechimlar 125
Ermatov Musojalil Komilovich, kafedrasi dotsenti v. b.; **Abdunazarov Oybek Abdumutalibovich,** katta o'qituvchi

Using intelligent and decision support systems for developing University Curriculum: semi-automated need analysis approach 132
Abduraxmanov Zafar Batirovich; Ikromov Sayidolim Ismoilovich

Challenges of Developing a Competitive Environment in the Context of Economic Liberalization 138
Akobirova Nodira Najmiddin qizi, asisstent

Topical Issues of the Development of Recreational-Tourist and Military-Recreational Activities 141
Alimova Guzal Alisherovna, PhD in economics, docent

Kreditlash jarayonlarida xulq-atvor iqtisodiyoti omilini joriy etish istiqbollari 146
Jo'rayeva Sevara Zakirovna, mustaqil izlanuvchi (PhD)

Portfelli xorijiy investitsiyalarning milliy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi roli 152
Kamilova Iroda Xusnitdinovna, PhD

Exploring the Ethical Dimensions of Artificial Intelligence in Advancing Human Rights and Sustainability 156
Matkarimova Gulchekhra Abdusamatovna, Professor

Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlashning nazariy asoslari 163
Maxmudov Rahimjon Xamid o'g'li, mustaqil izlanuvchi

Barqaror iqtisodiy o'sishga yalpi talab va yalpi taklif omillarining ta'siri 170
Nabiyev Ulug'bek Mirodiljon o'g'li, tayanch doktorant

The potential advantages of implementing the Total Quality Education Management (TQEM) concept 175
Otakulov Makhamadjon, PhD

Kichik yashil biznesni yanada rivojlanitirish imkoniyatlari 181
Raximova Kizlarxon Ne'matjon qizi

Jamg'armalar investitsiyalar manbasi sifatida 185
Sadikova Ra'no Abdullayevna, i. f. n., dots.

Davlat moliyasining moddiy asosini oshirish orqali iqtisodiy o'sishga erishish 188
Shamsiyev Shuxrat Sayfutdin o'g'li, mustaqil izlanuvchi

Aholi turmush darajasini oshirishda ijtimoiy himoyaning o'rni 191
Sherjonov Sherjon Alijan o'g'li, mustaqil izlanuvchi

Xo'jalik yurituvchi subyektlar to'lov qobiliyatini aniqlashning nazariy-uslubiy masalalari 196
Adashaliyev Baxtiyorjon Valisher o'g'li, dekan o'rinbosari

Kichik sanoat zonalari faoliyatini samarali boshqarish tamoyillari 203
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillayevich, dotsent; **Adilbekov Allayar Anvarbekovich,** magistrant

Aholini ijtimoiy himoya qilishda pensiya va ijtimoiy nafaqalarning o'rni 206
Aliyev Ma'ruf Komiljon o'g'li, mustaqil izlanuvchisi

Использование методов управления для повышения эффективности производства на предприятиях 212
Алиева Надирахон Абдумаликовна, PhD. доц.; **Тлеумуратова Мадинабону Дилмурат кизи,** ст. 3-курса

Korxonalar moliyaviy barqarorligini ta'minlash mexanizmini takomillashtirish 217
Z. G. Allaberganov, kafedra dotsenti

Davlat fiskal (byudjet-soliq) siyosatining aholi bandligiga ta'siri va uni takomillashtirish 222
Asatullayev Xurshid Sunatullayevich, i. f. n., professor

O'zbekistonda iqtisodiyot tarmoqlariga raqamli iqtisodiyotni shakllantirish omillari 228
Axmedova Yulduz Sunatullayevna, kafedra o'qituvchisi

Moliyaviy risklarni baholash usullari, boshqaruvdagi yondashuvlari 232
Baymuratova Gulirayxon Tursunbayevna, kafedra dotsenti

Sug‘urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta’minlashda biznes jarayonlarini boshqarish . 236
Baxriyev Dilshod Rizvonkulovich, mustaqil izlanuvchi

Tijorat banklarida investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning ekonometrik modellashtirish ko‘rsatkichlari ... 242
Berdiyev Akram O‘ktamovich, mustaqil izlanuvchi

Innovatsion muhitni shakllanishi va rivojlanishida investitsiyaning zarurligi ... 253
Bobobekov Ergash Abdumalikovich

Meva-sabzavotchilik klasterlarida yashil moliyalashtirishning nazariy asoslari va xususiyatlari ... 258
Botirov Erkinjon Xayitovich, kafedra dotsenti

O‘zbekiston Respublikasida xorijiy investitsiyalarni jalb etish orqali investitsion salohiyatni oshirish ... 263
G‘aybullayev Odil Baxtiyarovich, kafedra dotsenti v. b.

Tadbirkorlik subyektlarining innovatsion loyihalarini moliyalashtirishni qo‘llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish ... 269
Jubanova Bayramgul Aymuratovna, PhD

Soliq ma’muriyatchiligi va uni raqamlashtirishni ekspert baholash yo‘llari ... 272
Ibragimov Boburshoh Bohodir o‘g‘li, i. f. d. (PhD), doktorant (DSc)

Xalqaro standartlarga muvofiq buxgalteriya autsorserlari tomonidan moliyaviy hisobotlarni transformatsiya qilishni takomillashtirish ... 278
Islomov Alisher Baxtiyor o‘g‘li, mustaqil izlanuvchi

O‘zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari ... 284
Qurbonova Shaxrinoz, tayanch doktorant

Yerlarning degradatsiyaga uchrashi va oldini olish bo‘yicha chora-tadbirlar ... 288
Mamanazarova Nasiba Jo‘rayevna, kafedra doktoranti

Davlat sektorida ichki auditni tashkil etish xususiyatlari ... 292
Mamirjon Jalollidinov, mustaqil izlanuvchi

Финансирование акционерных общества через рынок капитала ... 297
Муминов Шохжахон Суюнович, ассистент кафедра

Необходимость развития предпринимательской и страховой деятельности риски на рынке Узбекистана ... 302
Муятдинов Махмуд Жалелович, независимый исследователь

Инвестиционная привлекательность как фактор экономического развития страны ... 307
Назарова Гузал Баходировна

Tijorat banklarida kreditlash jarayonlarini takomillashtirish masalalari ... 312
Nozima Abdullayeva, mustaqil tadqiqotchi

Tijorat banklarining xizmatlar sohasini kreditlash amaliyotiga ta’sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili ... 316
Nurmuxammedov Abdijabbar Yunusovich, kafedra dotsenti v. b.

Современное решение, которое положительно влияет на логистические услуги и резко снижает смертность на перекрестках ... 326
Тажимуратов Умид Рузматович, Бахриев Иброхим Исометдинович, кандидат медицинских наук, доцент; **Жуманиёзов Эркин Худойберганович,** кандидат медицинских наук, доцент; **Тажимуратов Рузмат Отажанович,** кандидат медицинских наук, **Тажимуратов Абдусами Умид угли,** ученик 10 класса

O‘zbekiston Respublikasi tijorat banklarida dividend siyosati va tendensiyalari tahlili ... 333
Temirov Abdulaziz Alimjanovich, kafedra dotsenti, i. f. n.

Современное состояние инвестиционного потенциала Республики Узбекистан ... 339
Топилдиев Соҳибжон Раҳимжонович, DSc; **Одилова Дилноза Барнаевна,** PhD

Portfelli xorijiy investitsiyalarni milliy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi roli ... 345
Tosheva Ziroat Aliqul qizi

Kichik biznes subyektlarida raqamli texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-nazariy jihatlari 349
To'rayeva Nafisa Odilovna, mustaqil izlanuvchi

О достижениях Узбекистана в реализации национальных целей и задач устойчивого развития 355
Турсун Мухитович Ахмедов, и. ф. д., проф.; **Гавхар Рустамовна Хидирова,** докторант, и. ф. ф. д., доц.

Влияние корпоративного управления в зеленой экономике 359
Уринов Бобур Насиллоевич, заведующий кафедрой

Ko'chmas mulkni soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari 366
Fayziyev Farrux Abdullaxojayevich, kafedra dotsenti

Transport tizimi iqtisodiy rivojlantirish yo'nalishlari 374
Fayzullayev Javlonbek Sultonovich, DSc.

Oliy ta'lim muassasalarida byudjet mablag'laridan samarali foydalanishning ayrim fundamental masalalari 382
Xayriddinov Sh. B., mustaqil izlanuvchi

Xalqaro raqamli valyuta bozorini rivojlantirish istiqbollari 385
Xolov Nabijon Qaxramonovich, PhD.

Nodavlat notijorat tashkilotlarning rivojlanishi va hozirgi shart-sharoitlari 391
Xusanov Otabek Nishonovich, PhD, mustaqil izlanuvchi

Banklarining aktivlarini daromadliligini oshirish yo'llari 396
Elbusinova Umida Xamidullayevna, kafedra dotsenti

Особенности методики проведения аудита затрат на производство 401
Хилола Икрамова Ровшан кизи, базовый докторант

Ta'lim islohotlarining ma'naviyatdagi o'rni 407
Bekdavlat Aliyev

O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari 412
O'ktamova Nozima Narzulla qizi, kafedra dotsenti

Moliyaviy barqarorligi tushunchasining konseptual mohiyati, turlari va asosiy tavsiflari 416
Eshquvatov Aziz Baxtiyorovich, mustaqil izlanuvchi

XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy axloqiy konsepsiyalaridagi umumiylik va xususiylik 420
Abrorxon Asatulloyev Asatulloyevich, falsafa fanlari doktori (PhD)

Yer resurslaridan foydalanishning iqtisodiy va huquqiy asoslari 424
Abdurahmanova Muqaddas Toxtasinovna

Стратегии привлечения иностранных инвестиций для содействия устойчивому экономическому росту в Республике Узбекистан с акцентом на инициативы зеленого развития 431
Нилуфар Зикируллаева Дилмуродовна, аспирант

Bank tizimi barqarorligini oshirishda kredit risklarining ahamiyati va ularni kamaytirish yo'llari 440
Xolmamatov Farhodjon Kubayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, professor

Baholash faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari va uning huquqiy asoslari 446
Bobirjon Aktamov, mustaqil tadqiqotchi

Suv resurslaridan foydalanishni iqtisodiy boshqarish samaradorligini kompleks baholash uslubiyoti 454
Axmedov Sayfullo Normatovich, t. f. n., mustaqil tadqiqotchi

Oliy ta'lim muassasalarida ilmiy-tadqiqot faoliyatini boshqarishni takomillashtirish metodologiyasini ishlab chiqish 459
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

DAVLAT XARIDLARINI TAKOMILLASHTIRISHDA BYUDJET MABLAG'LARIDAN SAMARALI FOYDALANISHNING MOHIYATI VA ZARURLIGI

Raximjonov Kamronbek Ilxomjon o'g'li
TDIU mustaqil tadqiqotchisi, "IIV harbiy qism xizmat boshlig'i"

Annotatsiya: Budjet va budjetdan moliyalashtiriluvchi tashkilotlarida davlat xaridlarini amalga oshirishda budjet mablag'laridan samarali foydalanish va korrupsiyaning oldini olish bugungi kundagi moliyaviy tizimni tubdan isloh qilishni, davlat xaridlari sohasida ilmiy izlanishlarni oshirishni talab qiladi. Budjet mablag'laridan samarali foydalanishda budjet korxonalarini sifatli va arzon mahsulotlar bilan ta'minlash bugungi kunning dolzarb masalasi bo'lib qolmoqda.

Shuningdek, davlat va korporativ xaridlarini takomillashtirish bugungi kunning dolzarb masalasi ekanligi bo'yicha xulosa, taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: davlat va korporativ xaridlar, davlat moliyasi, budjet mablag'larini nazorat qilish, investitsion muhit, rejalashtirilgan xarajatlar, elektron tijorat.

Abstract: Effective use of budgetary funds and prevention of corruption in the implementation of public procurement in budgetary and extra-budgetary organizations requires a deep reform of the modern financial system, increasing scientific research in the field of public procurement.

With the effective use of budgetary funds, the provision of budget enterprises with high-quality and affordable products remains an urgent issue today.

Key words: Government and corporate procurement, public finance, control of budget allocations, investment climate, planned expenditures, e-commerce.

Аннотация: Эффективное использование бюджетных средств и предотвращение коррупции при осуществлении государственных закупок в бюджетных и внебюджетных организациях требует глубокого реформирования современной финансовой системы, увеличения научных исследований в области государственных закупок.

При эффективном использовании бюджетных средств обеспечение бюджетных предприятий качественной и доступной продукцией остается актуальным вопросом на сегодняшний день.

Ключевые слова: Государственные и корпоративные закупки, государственные финансы, контроль бюджетных ассигнований, инвестиционный климат, плановые расходы, электронная коммерция.

KIRISH

Bugungi kunda davlat xaridlarini amalga oshirishda budjet mablag'laridan samarali foydalanish va moliyalashtirishning iqtisodiy mohiyatini yanada aniqroq tushunishimiz uchun uni milliy iqtisod bilan bog'lab tadqiq etishni talab qiladi. Budjet mablag'laridan samarali foydalanishda budjet korxonalarini sifatli va arzon mahsulotlar bilan ta'minlash bugungi kunning dolzarb masalasi bo'lib qolmoqda.

Ma'lumki, budjet korxonalarini moliyalashtirishda iqtisodiyotni jadal va barqaror rivojlanishini ta'minlash, davlat xaridlarini soddalashtirish, oldi-sotdi jarayonida ichki va tashqi omillarni shuningdek inson omilini cheklash rivojlanayotgan davlatimizda korrupsiyani oldini olishga va raqobatni rivojlantirishga imkon yaratadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqot ishi mamlakatimizda budjet tashkilotlarida davlat xaridlarini takomillashtirish va budjet mablag'laridan foydalanishda korrupsiyani oldini olish yo'nalishlariga muvofiq bajarilgan. Shuningdek, mam-

lakatimizda davlat xaridlarini elektron tizimga o‘tkazilishi munosabati bilan yuzaga keladigan texnik muammolarning oldini olishda budjet mablag‘larini sarflanishida elektron nazorat qilish tizimini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari bo‘lib xizmat qiladi.

Davlat xaridlarini takomillashtirish va budjet mablag‘laridan samarali foydalanishning nazariy jihatlarini tadqiq etishda xorijlik olimlar V. A. Ovchinskiy, L. M. Davletshina, V. S. Gladkov, L. V. Andreyeva, A. A. Xramkin, A. A. Demin va boshqalarning ilmiy ishlarida o‘rganishimiz mumkin. Xususan, mahalliy olimlar T. S. Malikov D. X. Pulatov, U. A. Burxonov, B. I. Nurmuxamedova, Z. X. Sirojiddinova, A. K. Ibragimov, N. X. Haydarov, S. U. Umurzakovlarning ilmiy ishlarida davlat moliyasini boshqarish va budjet mablag‘larini nazorat qilish, shuningdek, davlat va korporativ xaridlarni takomillashtirish masalalari tadqiq etilgan.

Olib borayotgan tadqiqot ishimizda bir qator ilmiy izlanish uslublaridan foydalanilgan. Jumladan, umumlashgan iqtisodiy tahliliy metodika, statistik-analitik tizimli tahlil olib borish, tizimli qiyosiy taqqoslama tahlil kabilar bunga misol bo‘la oladi.

MUHOKAMA

Davlatning farovon kelajagi, uzluksiz va samarali faoliyati uchun o‘z navbatida tovarlar, xizmatlar va ishlar bilan o‘z vaqtida ta’minlab turishni talab etadi. Ushbu xarajatlar, eng avvalo mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish uchun turli tarmoqlarga investitsiya kiritishga, aholining turmush darajasini ko‘tarishga hamda ijtimoiy vazifalarni bajarishga qaratilgan. Xususan, mamlakatni boshqarish, mudofaani salohiyatini oshirish kabi aniq maqsadlarga yo‘naltirilgan, rejalashtirilgan xarajatlardan iborat bo‘ladi. O‘zbekiston Respublikasi hukumati tomonidan yuqoridagi ko‘rsatilgan masalalarni xal etishga katta e’tibor qaratilib, davlat xaridlarini amalga oshirishda ishtirok etuvchi barcha subyektlar ishtirokida, davlat xaridi jarayonining mexanizmlarini hamda uning huquqiy asoslarini takomillashtirish bo‘yicha faol ish olib borilmoqda. Davlat xaridi tizimini boshqarish bo‘yicha tizimli yondashuvga bo‘lgan talab hamda davlat xaridi iqtisodiyotning ayrim sohalariga ta’sir etuvchi mexanizm sifatida foydalanish strategiyalari tubdan o‘zgartirildi va yangicha tizim shakllantirildi. Bu esa, o‘z navbatida, xalqaro miqyosda, muntazam ravishda budjet mablag‘larini yuqori natijadorlik asosida boshqarish borasida ilmiy ishlar olib borishni taqozo etadi.

Davlat xaridlarining asosiy maqsadi tizimning shaffofligini ta’minlash hamda uni yanada takomillashtirish hisobiga korporativ buyurtmachilar, shu jumladan strategik ahamiyatga ega bo‘lgan xo‘jalik jamiyatlari va korxonalar mablag‘larining maqsadli sarflanishini ta’minlash hamda samaradorligini oshirishdir.

Davlat va korporativ xaridlar tizimini yanada isloh qilish, innovatsion texnologiyalar hamda ilg‘or xorijiy davlatlar tajribalarini joriy etish orqali davlat xaridlari samaradorligini oshirishga qaratilgan masalalar ushbu tadqiqot ishining dolzarbligini belgilaydi. O‘zbekistonda so‘nggi yillarda budjet-soliq tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar, xususan, budjet mablag‘larining maqsadli sarflanishi ustidan qat’iy nazorat o‘rnatish va uni kuchaytirish, bu jarayonning ochiqligi va shaffofligini ta’minlash davlat siyosati darajasidagi muhim masalalardan biriga aylanib ulgurdi. Xususan, budjet mablag‘laridan foydalanish jarayonida yuzaga kelayotgan turli xil noqonuniy pul aylanmalarining oldini olish, o‘z navbatida, “Budjet mablag‘laridan samarali foydalanish tizimini yanada takomillashtirish zarurligi va budjet hisobidan mablag‘ ajratiladigan har qanday dastur yoki loyihaning sifat va miqdor ko‘rsatkichlaridan iborat bo‘lgan, natijaga yo‘naltirilgan indikatorlari bo‘lishi kerak” degan fikrni Prezidentimiz alohida ta’kidlab o‘tganlar[1]. Shuningdek, davlat va korporativ xaridlar jarayonini bugungi kun talablariga mos ravishda takomillashtirib borish dolzarb masalalardan biri bo‘lib qolmoqda. Mamlakat budjeti mablag‘laridan samarali foydalanish ularning natijadorligini oshirish va mavjud moliyaviy tizimni shakllantirish, uni barqarorlashtirish iqtisodiy o‘sishning asosiy shartlaridan biridir. Davlat xaridlari davlat moliyasi tizimining rivojini ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etib, bir tomondan budjet sohasi samaradorligiga, ikkinchi tomondan esa, davlat budjeti mablag‘larining maqsadli natijadorligiga to‘g‘ridan-tog‘ri ta’sir ko‘rsatadi. Davlat xaridlarini belgilangan normativ-meyoriy hujjatlarda belgilangan tartiblarda amalga oshirilishi mamlakatning strategik maqsadlari, vazifalari va rivojlantirish davlat dasturlarini o‘z vaqtida amalga oshirilishini hamda davlat tashkilotlari tomonidan ko‘rsatiladigan xizmatlarning sifatli va to‘liq bo‘lishini kafolatlaydi.

Davlat budjeti davlatning markazlashgan pul mablag‘lari bo‘lib, u daromad manbalari va ulardan olinadigan daromadlarni, xarajatlar miqdori va yo‘nalishini aks ettiradi. Davlat xarajatlarining tarkibiy qismi sifatida davlat xaridlari bilan birgalikda davlatning vazifa va funksiyalarini amalga oshirishning asosiy vositalaridan biri hisoblanadi. Respublikamizda davlat xaridlari tizimini shakllantirish va takomillashtirish maqsadida mazkur ishlarga katta miqdorda o‘zgartirish va tuzatishlar kiritilmoqda.

Dunyodagi ko‘plab mamlakatlar singari O‘zbekiston Respublikasida ham davlat xaridi tizimini isloh etishga, xaridlarni elektron tarzda amalga oshirishga katta e’tibor qaratilmoqda. Elektron savdolarni juda tez sur’atlarda o‘sishiga internet, telemuloqot va axborot texnologiyalari juda ham rolni o‘ynamoqdalar.

1 Mirziyoyev Sh. M. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil uchun mo‘ljallangan eng muhim ustuvor vazifalar haqidagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi. http://uza. uz/. 28.12.2018

Hukumat tomonidan xarid jarayonlarini shaffofligini ta'minlashga qaratilgan, xaridni amalga oshirishda inson omilini cheklovchi elektron xaridlardan keng foydalanish yo'nalishlari bo'yicha qator hujjatlar qabul qilinmoqda.

Davlat xaridlari tizimining shaffofligini ta'minlash hamda uni yanada takomillashtirish hisobiga korporativ buyurtmachilar, strategik ahamiyatga ega bo'lgan xo'jalik subyektlari va korxonalar mablag'larining maqsadli sarflanishini ta'minlash hamda samaradorligini oshirish, davlat xaridlari jarayoniga tadbirkorlik subyektlarini keng jalb qilish maqsadida davlat xaridini elektron tarzda tashkil etish asosiy istiqbolli yo'nalish hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida ushbu sohada huquqiy bazani shakllantirish maqsadida qator qonunlar qabul qilindi, jumladan:

- O'zbekiston Respublikasining 2022-yil 12-oktabrdagi "Elektron raqamli imzo to'g'risida"gi Qonuni, O'RQ–793-son;
- O'zbekiston Respublikasining 2022-yil 29-sentabrdagi "Elektron tijorat to'g'risida"gi Qonuni O'RQ–792-son;
- O'zbekiston Respublikasining 2004-yil 29-apreldagi "Elektron hujjat aylanishi to'g'risida"gi Qonuni, O'RQ 611-ii-son;
- O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 1-noyabrdagi "Elektron hujjat aylanishi to'g'risida"gi Qonuni, O'RQ–578-son;
- O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016-yil 2-iyundagi "Elektron tijoratda bitimlarni amalga oshirish tartibini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 185-son qarori;
- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yildagi 5-dekabrdagi "Davlat xaridlari tizimini yanada takomillashtirish va davlat xaridlari jarayoniga tadbirkorlik subyektlarini keng jalb qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ–4544-son qarori va boshqalar.

Elektron savdolarda ishtirok etish buyurtmachilar va yetkazib beruvchilar uchun birdek foydalidir. Jumladan:

- barcha ishtirokchilarni qiziqtirgan savdoni topishning qulayligi;
- elektron auksion savdolarida ro'yxatdan o'tish va ishtirok etishning bepulligi;
- hujjatlarni tayyorlashda xarajatlarning minimallashtirilganligi;
- bir necha marotaba narx taklif etish imkoniyati;
- yetkazib beruvchilar o'rtasida huquqlarning tengligi;
- adolatli raqobatning mavjudligi;
- davlat buyurtmalarida ishtirok etish imkoniyatining kengligi;
- davlat xaridlari sohasida korrupsiyaning oldini olish;
- dunyoning istalgan joyidan turib savdolarda ishtirok etish imkoniyati mavjudligi;
- elektron tizimga internet orqali kirish imkoniyati mavjudligi sababli inson resurslari va ish vaqtini tejash imkoniyatlari mavjudligi.

NATIJA

Bugungi kunda bir qator iqtisodchi va olimlarning fikriga ko'ra rivojlangan mamlakatlarning iqtisodiyotini rivojlantirish va aholi farovonligini ta'minlashning asosiy omili bu – yashirin iqtisodiyotni oldini olish va iqtisodiyotni raqamlashtirishdir. Iqtisodchilar yana shuni ham qayd etishadiki, bunda korrupsiyaning oldini olish muhim o'rin tutadi.

Davlat xaridlari tizimini elektronlashtirish avvalambor budjet mablaglarini samarali sarflanishiga, shuningdek davlat buyurtmachilari va davlat xaridlari tizimida ishtirok etadigan tadbirkorlik subyektlarining mablag'larini moliyaviy xavf-xatarlardan himoya qilish tizimini kuchaytirishga olib keladi.

XULOSA

Budjet mablag'larini samarali sarflash har bir davlatning eng muhim masalalardan biri hisoblanadi. Bu masalalar yechimini topishda davlat xaridlari jarayonini takomillashtirish yuzasidan ishlab chiqilgan qonun va qarorlar muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, davlat xaridlarini amalga oshirishda mas'uliyatsizlikka yo'l qo'yganligi uchun tovar (ish, xizmat) yetkazib beruvchilarga nisbatan undiriladigan jarima miqdorining kichikligi tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) xaridorlarga o'z vaqtida va belgilangan tartibda yetkazib berishda qator muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Belgilangan talablarga muvofiq kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, bu sohada davlat tashkilotlarining uzluksiz va samarali faoliyat yuritishi davlat va korporativ xaridlar jarayoniga mutasaddi tashkilotlar vakillarini jalb etish orqali ta'minlanadi .

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 22-apreldagi "Davlat xaridlari to'g'risida"gi O'RQ–684-son Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 27-sentabrdagi PQ–3953-sonli Qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yildagi 5-dekabrdagi "Davlat xaridlari tizimini yanada takomil-

lashtirish va davlat xaridlari jarayoniga tadbirkorlik subyektlarini keng jalb qilish chora-tadbirlari tog‘risida”gi PQ–4544-son Qarori.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yildagi 24-noyabrdagi “Iqtisodiyot tarmoqlarida birja mexanizmlaridan foydalanishni kengaytirish hamda birja savdolarini tartibga solish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi PQ–430-son qarori.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-fevraldagi “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston-ning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF–60-sonli farmoni.//www.lex.uz.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov
Musahhih: Xondamir Ismoilov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Тел.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.